

YANGI KONSTITUTSIYA-TARQQIYOT QOMUSI

Quchqorov Akobir

O'zbekiston Finlyandiya Pedagogika Instituti

Amaliy Matematika va Fizika Fakulteti 203- Guruh Sardori

Annotatsiya:

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan Konstitutsiyaning ikkala tahriri taqqoslab berilgan. Bu orqali yangi konstitutsiyadagi yangiliklar ham ochib berilgan.

Kalit so'zlar: millat farovonligi, funksiyalar, qonulnar, qonun ustuvorligi, vakillar, Oliy majlis, deputatlar

Kirish:

O'zbekiston Respublikasi O'rta Osiyo mamlakatlari orasida o'z o'rnini egallagan va qudratli davlat hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi davlat xodimlari joriy etgan har bir qonun va islohotlar xalqning manfaatlarini ko'zlagan holda amalga oshiriladi. Davlat Konstitutsiyasi o'z ichiga xalq maanfaatlarini himoya qiladigan qonun-qoidalarni o'z ichiga qamrab oladi. Konstitutsiyaga kiritilgan har bir o'zgarishlar zaminida xalq farovonligini yaxshilash, ularning huquqlarini himoya qilish chora-tadbirlari mavjuddir.

Konstitutsiya - bu millatning qonuni bo'lib, uning etakchiligining tabiati, funktsiyalari va chegaralarini belgilaydi va boshqaradi. Bizning Konstitutsiyamiz birinchi Millat a'zolarining biz qanday yashashni va o'zimizni qanday boshqarishni xohlashimiz haqidagi umumiy irodasini belgilaydi. Bu bizning rahbarlarimizga jamiyatimiz va millatimiz farovonligi uchun qonunlar ishlab chiqish uchun topshiradigan vakolatlar hajmi va cheklovlari haqidagi bayonotdir.

Konstitutsiya birinchi millat a'zolariga o'z taqdirini o'zi belgilash huquqidan foydalanishga imkon beradi. Kanadadan bu huquqni tan olishni talab qiladi. Dunyodagi eng muvaffaqiyatli davlatlardan ba'zilari konstitutsiyalarni qabul qilish orqali ular yanada farovon va ilhomlanganliklarini isbotladilar. Arizona universitetida Amerika hindularining iqtisodiy rivojlanishi bo'yicha Garvard loyihasi tomonidan o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'z konstitutsiyalari va boshqaruv shakllari orqali "de-fakto suverenitet"ni amalga oshirgan mahalliy

qabilalar bunday bo'lmaganlarga qaraganda muvaffaqiyatliroqdir. Konstitutsiyani qabul qilish kerak Birinchi Millat a'zolari hamjamiyatni ratifikatsiya qilish ovoz berish jarayoni orqali. Zahiradagi va zaxiradagi barcha First Nation a'zolari ushbu jarayonda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan. 2003-yil 24-aprelda unga ayrim o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilgan. Bu rivojlangan mamlakatlar tajribasi asosida ishlab chiqilgan. Demak, u shu zamin xalqining irodasi va ruhiyatini, uning ijtimoiy ongi va madaniyat darajasini o'zida aks ettirgandek bo'ldi. Konstitutsiya Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining asosiy g'oya va tamoyillarini o'zida mujassam etgan. 1992-yil Konstitutsiyasi 6 bo'limdan iborat bo'lib, 26 bob va 128 moddadan iborat. Uning o'ziga xos jihati shundaki, u davlat organlari va hokimiyat organlarining xalq oldidagi mas'uliyatini ta'minladi, ya'ni har bir fuqaro manfaatlarini ustuvorligi qonuniy ta'minlandi va yanada kafolatlandi. O'zbekiston Respublikasi fuqaroligi qanday olingan bo'lishidan qat'i nazar, hamma uchun to'liq tengdir. Bu har bir insonga mamlakat hayotining iqtisodiy, siyosiy, huquqiy va madaniy sohalarida to'liq ishtirok etish imkonini beradi. Bundan tashqari, u ba'zi majburiyatlarni yuklaydi.

Tabiiyki, davlat o'z hududida va undan tashqarida O'zbekiston fuqarolarining manfaatlarini va erkinliklarini himoya qilishga majburdir. O'zbekiston fuqarolari kelib chiqishi, irqi, millati va boshqasidan qat'i nazar tengdirlar. Konstitutsiyada O'zbekiston fuqarosi bo'lgan barcha millat va elatlarning tili, urf-odat va an'analari hurmat qilinishi kafolatlangan.

Xalq davlatni bevosita yoki o'zlari saylagan vakillari orqali boshqaradi. Xalqning davlat boshqaruvidagi ishtiroki O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi bilan belgilanadi va maxsus qonunlar bilan ta'minlanadi. Bu borada referendum muhim siyosiy voqeadir. Bu, boshqacha aytganda, xalq tomonidan davlat va jamiyat hayotining eng muhim masalalari bo'yicha, masalan, O'zbekiston Respublikasi qonunlari, boshqa qarorlari qabul qilinayotganda yoki ularga o'zgartishlar kiritilayotganda o'tkaziladigan ovoz berishdir.

Referendum o'tkazish tartibi O'zbekiston Respublikasining 1991-yil 18-noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi referendumini to'g'risida"gi qonuni bilan belgilanadi. Referendum natijasida qabul qilingan qarorlar O'zbekiston hududida oliy huquqiy kuchga ega bo'ladi. faqat referendum yo'li bilan o'zgartirilishi yoki bekor qilinishi mumkin. Xalq deputatlari Kengashlariga saylovlar, eng muhim masalalarni

umumxalq muhokamasi, saylovchilar yig'ilishlari, xalq deputatlarini muddatidan oldin chaqirib olish va boshqalar davlat boshqaruvida bevosita ishtirok etishiga misol bo'la oladi. Ayrim qonunlar ularni yuritish qoidalarini ham belgilaydi. Xalq davlatni O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga, xalq deputatlari viloyatlar, tumanlar, shaharlar Kengashlariga o'zlari saylagan deputatlari orqali boshqaradi. Xalq nomidan faqat O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga va O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga saylanganlar ish olib borishi mumkin. Davlat hokimiyatining asosiy prinsipi davlat suverenitetidir. Davlat suvereniteti ichki va tashqi siyosatni amalga oshirishda to'liq mustaqillikni anglatadi. Konstitutsiyaning 15-moddasiga binoan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlarining mutlaq ustunligi tan olinadi. Davlat, uning organlari, mansabdor shaxslar, jamoat tashkilotlari, fuqarolar Konstitutsiya va qonunlarga muvofiq harakat qiladilar.

Davlat hokimiyatining bo'linishi yana bir asosiy tamoyildir. 11-moddaga ko'ra, O'zbekistonda davlat hokimiyati qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlariga bo'linadi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi hokimiyatning qonun chiqaruvchi tarmog'idir. U ikki palatadan - Qonunchilik palatasi (Quy palata) va Senatdan (yuqori palata) iborat. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti davlat rahbari, shuningdek, hokimiyatning ijro etuvchi hokimiyatidir. Prezident fuqarolarning huquq va erkinliklari, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlarining kafolati hisoblanadi. Sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalardan va boshqa jamoat tashkilotlaridan mustaqildir. U O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy, Oliy va Oliy xo'jalik sudlaridan, Qoraqalpog'iston Respublikasi Oliy va xo'jalik sudlaridan, besh yil muddatga saylanadigan, viloyatlar, Toshkent shahar, tumanlar harbiy va xo'jalik sudlaridan iborat. bir xil muddatga tayinlangan shaharlar. O'zbekiston Respublikasi o'zining davlat tuzilishiga ko'ra unitar davlatdir. Konstitutsiyaning 70-moddasining ma'muriy-hududiy bo'linishi to'g'risidagi IV bo'limida suveren Qoraqalpog'iston Respublikasi O'zbekiston Respublikasi tarkibiga kirishi belgilab qo'yilgan. 71-moddada Qoraqalpog'iston Respublikasi o'z Konstitutsiyasiga ega ekanligi belgilab qo'yilgan.

O'zbekiston Respublikasining qonunlari Qoraqalpog'iston Respublikasining butun hududida majburiydir (72-modda). O'zbekiston Respublikasi bilan Qoraqalpog'iston Respublikasi o'rtasidagi munosabatlar O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi doirasida erishilgan shartnoma va bitimlar bilan tartibga solinadi.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizning asosiy, printsiplial yangiliklari, avvalo, O'zbekiston – suveren, demokratik, huquqiy va ijtimoiy davlat ekani qat'iy belgilab qo'yilayotganida aks etadi. O'zbekiston xalqaro munosabatlarning to'la huquqli sub'ekti hamdir. Mamlakatimiz tashqi siyosati davlatlar suveren tengligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralar buzilmasligi, hududiy yaxlitlik, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, boshqa davlatlar ichki ishlariga aralashmaslik hamda xalqaro huquqning umume'tirof etilgan boshqa printsipl va normalariga asoslanadi. O'zbekiston Respublikasi davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan ikki va ko'p tomonlama munosabatlarni har taraflama rivojlantirishga qaratilgan tinchliksevar tashqi siyosatni amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasi davlatning, xalqning oliy manfaatlaridan, uning farovonligi va xavfsizligidan kelib chiqqan holda ittifoqlar tuzishi, hamdo'stliklarga va boshqa davlatlararo tuzilmalarga kirishi hamda ulardan chiqishi mumkin.

Inson huquq va erkinliklari ustuvorligi – huquqiy davlatning oliy maqsadi etib belgilanmoqda. Yashash huquqi har bir insonning ajralmas huquqidir va u qonun bilan muhofaza qilinadi. Inson hayotiga suiqasd qilish eng og'ir jinoyatdir. O'zbekiston Respublikasida o'lim jazosi taqiqlanadi.

O'zbekiston Respublikasi fuqarolari kasaba uyushmalariga, siyosiy partiyalarga va boshqa jamoat birlashmalariga uyushish, ommaviy harakatlarda ishtirok etish huquqiga egadir. Siyosiy partiyalarda, jamoat birlashmalarida, ommaviy harakatlarda, shuningdek, davlat hokimiyati vakillik organlarida ozchilikni tashkil etuvchi muxolifatchi shaxslarning huquqlari, erkinliklari va qadr-qimmatini hech kim kamsitishi mumkin emas. Har bir shaxs mulkdor bo'lishga haqli. Bank operatsiyalarining, omonatlarning va hisobvaraqlarning sir tutilishi, shuningdek, meros huquqi qonun bilan kafolatlanadi. Mehnatga haq to'lashning eng kam miqdori insonning munosib turmush darajasini ta'minlash zarurati hisobga olingan holda belgilanadi. Homiladorligi yoki bolasi borligi sababli ayollarni ishga qabul qilishni rad etish, ishdan bo'shatish va ularning ish haqini kamaytirish taqiqlanadi.

Har kimga ilmiy, texnikaviy va badiiy ijod erkinligi, madaniyat yutuqlaridan foydalanish huquqi kafolatlanadi. Intellektual mulk qonun bilan muhofaza qilinadi. Davlat jamiyatning madaniy, ilmiy va texnikaviy rivojlanishi haqida g'amxo'rlik qiladi. Xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar. Davlat xotin-qizlar va erkaklarga jamiyat hamda davlat ishlarini boshqarishda, shuningdek, jamiyat va davlat hayotining boshqa sohalarida teng huquq va imkoniyatlarni ta'minlaydi. Yana

alohida ta'kidlash lozimki, 14-bobning 76, 77, 78-moddalari oila, bolalar va yoshlarga doir bo'lib, milliy qadriyatlarimizga mos masalar ko'tarilmoqda. Samarali, ixcham va xalqchil davlat boshqaruvi joriy qilinadi. Parlamentarizmni kuchaytirish orqali qonunchilik hokimiyati takomillashadi. Shunday o'zgarishlar orqali davlatimizning taraqqiyot strategiyasi amalga oshadi.

Xulosa:

Yangi konstitutsiya har qanday jamiyat taraqqiyoti va taraqqiyoti sari pog'onadir. Konstitutsiya inklyuzivlik, samarali boshqaruv va iqtisodiy o'sish tamoyillarini o'zida mujassam etgan holda ijtimoiy totuvlik va farovonlikka yo'l ochishi mumkin. Kuchli, puxta ishlab chiqilgan konstitutsiya bilan taraqqiyot jamiyati yanada yorqin va farovon kelajak sari sayohatga kirishishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga o'zgartishlar va qo'shimchalar kiritish to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 24.04.2003 yildagi 470-II-son// <https://www.lex.Uz>
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahriri 30.04.2023)// <https://www.lex.Uz>
3. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. - T.:O'zbekiston, 2017
4. 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha harakatlar strategiyasi// <https://www.lex.Uz>
5. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi.